

Approaches to Enhancing Educational Equity in Thailand: Collaboration Among Relevant Agencies and Policy Reform

Suwimon Hengpatana¹ Anchalee Srikolchan^{2*} Pimtawan Jantan² Cholvit Jearajit² Wilailak Langka³
 Sorasun Rungsiyanonte⁴ and Prapaporn Rojsiriruch²

¹ Faculty of Economic, Srinakharinwirot University, Thailand

² Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Thailand

³ Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Thailand

⁴ Faculty of Social Dentistry, Srinakharinwirot University, Thailand

* Corresponding author. E-mail: anchaleesu@swu.ac.th

ABSTRACT

This study aims to analyze the roles and collaborative patterns of agencies involved in enhancing educational equity and to explore approaches for improving educational equity in Thailand. Using qualitative research methodology, the study involved 63 key informants: 16 government representatives, 8 executives and practitioners from the Equitable Education Fund (EEF), 5 private sector executives, 4 scholars and education experts, 6 school administrators and teachers, and 25 representatives from civil society and local communities. Data were collected through semi-structured interviews and document analysis, analyzed using content analysis techniques and triangulation methods. The findings reveal that the main agencies with significant roles include the Ministry of Education, the Ministry of Social Development and Human Security, Local Administrative Organizations, the Equitable Education Fund, and the private sector. Each agency has complementary roles, but three common challenges were identified: lack of effective coordination mechanisms, unequal resource distribution between areas, and absence of joint monitoring and evaluation systems. The approaches for enhancing educational equity comprise three main dimensions: (1) multi-agency participation through policy and strategy integration, collaborative resource management, community-level support networks, and educational personnel development; (2) legal framework improvements to support equitable resource distribution and curriculum development that responds to diversity; and (3) tax measures to increase educational funding and create incentives for multi-sectoral participation. This research contributes new knowledge on multi-stakeholder partnership frameworks, resource sharing systems, and integrated teacher development programs to sustainably enhance educational equity in Thailand.

Keywords: Educational Equity, Inter-organizational Collaboration, Multi-stakeholder Partnership, Educational Policy Reform, Thailand Education System

แนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทย: ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการปฏิรูปนโยบาย

สุวิมล เสงพัฒนา¹ อัญชลี ศรีกลชาญ^{2*} พิมพ์ตะวัน จันทัน² ชลวิทย์ เจียรจิตต์² วิไลลักษณ์ ลังกา³ สรสิทธิ์ รังสิยานนท์⁴
และ ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์²

¹ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

² คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

³ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

⁴ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: anchaleesu@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทและรูปแบบความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา และศึกษาแนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 63 คน ประกอบด้วย ผู้แทนจากภาครัฐ 16 คน ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา 8 คน ผู้บริหารจากภาคเอกชน 5 คน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา 4 คน ผู้บริหารสถานศึกษาและครู 6 คน และผู้แทนจากภาคสังคมและชุมชน 25 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานหลักที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และภาคเอกชน โดยแต่ละหน่วยงานมีบทบาทที่เสริมซึ่งกันและกัน แต่ยังพบความท้าทายร่วม 3 ประการ คือ การขาดกลไกประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ความไม่เท่าเทียมของทรัพยากรระหว่างพื้นที่ และการขาดระบบติดตามและประเมินผลร่วมกัน แนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาประกอบด้วย 3 มิติหลัก คือ (1) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานผ่านการบูรณาการนโยบายและกลยุทธ์การบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน การสร้างเครือข่ายสนับสนุนระดับชุมชน และการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา (2) การปรับปรุงกรอบกฎหมายเพื่อสนับสนุนการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองความหลากหลาย และ (3) การใช้มาตรการทางภาษีเพื่อเพิ่มงบประมาณสนับสนุนการศึกษาและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน งานวิจัยนี้สร้างองค์ความรู้ใหม่เรื่องโครงสร้างความร่วมมือแบบพหุภาคี ระบบการแบ่งปันทรัพยากร และโปรแกรมพัฒนาครูแบบบูรณาการ เพื่อยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเสมอภาคทางการศึกษา, ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน, ความร่วมมือแบบพหุภาคี, การปฏิรูปนโยบายการศึกษา, ระบบการศึกษาไทย

บทนำ

ปรากฏการณ์ความไม่เสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยเป็นความท้าทายที่ซับซ้อน ที่ส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก ซึ่งความแตกต่างในด้านคุณภาพการศึกษาและการเข้าถึงการศึกษาระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอและทั่วถึง การศึกษาของไทยเผชิญกับความไม่เสมอภาคที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมที่กว้างขึ้น ทั้งความไม่เสมอภาคกันของรายได้และการพัฒนาที่ไม่สมดุลในระดับภูมิภาค รวมถึงการกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึงด้วย (Durongkaveroj, 2022) ดังจะเห็นได้จากนักเรียนในเขตเมืองมีโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางการศึกษาที่ดีกว่านักเรียนในเขตชนบท ซึ่งขาดการสนับสนุนทางการศึกษา ครูผู้สอนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และหลักสูตรที่น่าสนใจ รวมทั้งการประสบ

ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานและการสนับสนุนทางการศึกษา (Piyaman et al., 2017) ความไม่เสมอภาคนี้ยังทวีความรุนแรงมากขึ้นจากตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากครัวเรือนในเขตชนบทมักไม่มีศักยภาพทางการเงินในการลงทุนในแหล่งข้อมูลทางการศึกษาเพิ่มเติม ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาสูงมักจะจับคู่กัน ส่งผลต่อการเกิดช่องว่างของความไม่เสมอภาคกันของรายได้ และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาที่ต่ำกว่ามีโอกาสในการยกระดับทางสังคมได้น้อยลง (Liao & Paweenawat, 2022)

ในประเทศไทย แม้ว่าจะมีการลงทุนด้านการศึกษเป็นจำนวนมาก คุณภาพของการศึกษาโดยรวมกลับยังไม่น่าพอใจ ซึ่งสะท้อนถึงความขัดแย้งในระบบการศึกษาของไทย (Fry & Bi, 2013) ความไม่มีประสิทธิภาพของระบบและการขาดความสอดคล้องในนโยบายการศึกษาทำให้การแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาไม่เป็นผลสำเร็จอย่างที่ควร (Michel, 2015; Scott & Guan, 2022) นอกเหนือจากปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างภายในระบบการศึกษาเองแล้ว ปัจจัยทางวัฒนธรรมยังมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของความไม่เสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทย โดยนักเรียนจากหลากหลายภูมิภาคหลังอาจพบกับความยากลำบากในการปรับตัวเข้ากับระบบการศึกษาที่มักถูกรอบล้อมด้วยวัฒนธรรมหลักเพียงเดียว ส่งผลให้การบรรลุผลทางการศึกษาและการมีส่วนร่วมในสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มชนกลุ่มน้อยถูกขัดขวาง (Guo et al., 2020)

ผลกระทบของความไม่เสมอภาคทางการศึกษาไม่จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง มีการศึกษาพบว่าภูมิภาคที่มีการศึกษาสูงมักจะมีผลผลิตมวลรวมภายในประเทศที่ลดลงและมีผลลัพธ์ด้านสุขภาพที่ดีขึ้น ในขณะที่พื้นที่ที่มีความไม่เสมอภาคทางการศึกษาที่ชัดเจนมักเผชิญกับปัญหาความยากจนและความไม่สงบทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างการศึกษ ความเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และความสามัคคีทางสังคม (Karim, 2021) การแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาจึงไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของความเท่าเทียมเท่านั้น แต่ยังจำเป็นต้องพัฒนาอย่างยั่งยืนและความสามัคคีทางสังคมในประเทศไทยด้วย

การยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการเพื่อแก้ไขอุปสรรคเชิงโครงสร้างและความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และภูมิศาสตร์ อุปสรรคสำคัญคือความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรและคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ชนบท ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Fry & Bi, 2013) รัฐบาลได้ดำเนินการปฏิรูป เช่น การเพิ่มสัดส่วนนักศึกษาแพทย์จากพื้นที่ชนบท เพื่อเป็นต้นแบบในการกระจายโอกาสทางการศึกษา (Mei et al., 2022) นอกจากนี้ เด็กย้ายถิ่นและเด็กด้อยโอกาสยังเผชิญปัญหาการเข้าถึงการศึกษา แม้ว่าจะมีนโยบายสนับสนุน แต่ยังมีอุปสรรคด้านภาษา วัฒนธรรม และความพร้อมของครู (Peungcharoenkun, 2024) การพัฒนาศักยภาพครูด้านการสอนแบบพหุภาษาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุม และบทบาทของผู้นำสถานศึกษาก็มีความสำคัญต่อการยกระดับความเสมอภาค โดยงานวิจัยระบุว่าภาวะผู้นำที่แท้จริงช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของครูและนักเรียน ส่งผลเชิงบวกต่อคุณภาพการศึกษา (Kulophas et al., 2018)

อุปสรรคทางเศรษฐกิจเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อความเสมอภาค นักเรียนจากครอบครัวยากจนมักเผชิญข้อจำกัดด้านการเดินทาง การเข้าถึงเทคโนโลยี และทรัพยากรการเรียนรู้ ซึ่งสามารถแก้ไขได้ผ่านโครงการสนับสนุนทางการเงินและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (Moonpanane et al., 2022; Pongjinda & Pathak, 2022) ในส่วนนักเรียนที่มีความพิการ ระบบการศึกษาปัจจุบันยังคงเน้นการแยกเรียนมากกว่าการศึกษาร่วม ซึ่งจำกัดโอกาสในการพัฒนา การส่งเสริมการศึกษาที่ครอบคลุมจึงเป็นสิ่งสำคัญ (Uttayotha & Scheef, 2021) ด้านการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และองค์กรไม่แสวงหากำไรช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษา โดย NGOs สามารถให้ทรัพยากรและการอบรมครูเพื่อรองรับนักเรียนที่มีความหลากหลาย (Peungcharoenkun, 2024) ด้านเทคโนโลยีนั้นมีศักยภาพในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา แต่ยังคงมีปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าถึง การจัดสรรอุปกรณ์และการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญ (Pongjinda & Pathak, 2022) การประเมินและปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินงานมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน (Hallinger & Lee, 2011)

ในบริบทนานาชาติ โดยเฉพาะในภูมิภาค Asia-Pacific มีแนวทางการแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษาที่หลากหลายและน่าสนใจที่สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทประเทศไทยได้ ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ได้ใช้กลไกการกระจายครูและการสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลผ่านระบบการหมุนเวียนครูและการจัดตั้งโรงเรียนขนาดเล็กที่มีคุณภาพสูง

(OECD, 2019) สิงคโปร์ได้พัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาแบบเหมาะสมกับบุคคล (personalized learning) ที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาคุณภาพสูง (Tan, 2021) ในขณะที่ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ได้เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาการศึกษาสำหรับกลุ่มชนพื้นเมืองและกลุ่มด้อยโอกาส โดยใช้กรอบการทำงานแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนท้องถิ่น (Harrison & McLeod, 2022) การศึกษาจากประสบการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จในการลดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างนโยบายระดับชาติ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดการบูรณาการหน่วยงาน (Inter-organizational Collaboration) และแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Multi-Stakeholder Participation) เป็นกรอบในการศึกษา โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา แนวคิดการบูรณาการหน่วยงานเน้นความสำคัญของการประสานงานและการแบ่งปันทรัพยากรระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในขณะที่แนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอธิบายความจำเป็นในการให้หน่วยงานหลากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามามีบทบาทในการกำหนดและดำเนินนโยบายการศึกษา การศึกษานี้เป็นลักษณะเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ที่มุ่งเน้นการสำรวจและระบุแนวทางการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ และการปฏิรูปนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ของประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

การยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยต้องอาศัยนโยบายที่มุ่งเน้นการเข้าถึง ความครอบคลุม และการมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในทุกมิติจะช่วยให้ระบบการศึกษาของไทยก้าวไปสู่ความเสมอภาคอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการดำเนินงานดังกล่าวไม่เพียงแต่ต้องอาศัยการปฏิรูปนโยบายเท่านั้น แต่ยังต้องการความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบการสนับสนุนที่ครอบคลุมและยั่งยืน การขาดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานเหล่านี้อาจทำให้นโยบายที่ดีที่สุดก็ไม่สามารถเกิดผลในทางปฏิบัติได้ ดังนั้น การศึกษาแนวทางการสร้างความร่วมมือที่เหมาะสมและการปฏิรูปนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเรียนรู้จากประสบการณ์ของประเทศอื่น ๆ และการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะของสังคมไทย

ดังนั้น การแสวงหาแนวทางในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น หากมีการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง นโยบายที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาหรือรวมไปถึงกฎหมายที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม อาจเป็นแนวทางที่สามารถยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากรอบการทำงานเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และสร้างแนวทางการปฏิรูปนโยบายที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนในทุกพื้นที่และทุกกลุ่ม นอกจากนี้ แนวทางที่ได้จากการศึกษาความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ จะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและการลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการลดความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บทบาท และรูปแบบความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Design) ซึ่งมุ่งเน้นการทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการดำเนินงานและความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาค

ทางการศึกษา ตลอดจนแนวทางในการเสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา การเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเนื่องจากธรรมชาติของปัญหาวิจัยที่ต้องการความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับความซับซ้อนของความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการปฏิรูปนโยบาย ซึ่งไม่สามารถวัดผลได้ด้วยตัวเลขเพียงอย่างเดียว ผ่านกระบวนการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์เอกสาร

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามเกณฑ์เฉพาะเพื่อให้สามารถรวบรวมข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับเทคนิค Snowball Sampling โดยเริ่มจากการระบุผู้ให้ข้อมูลหลักจากหน่วยงานสำคัญ จากนั้นขยายไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องตามคำแนะนำของผู้ให้ข้อมูลเริ่มแรก โดยผู้ให้ข้อมูลมีความหลากหลายทั้งในด้านภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา รวมทั้งสิ้น 63 ราย ซึ่งจำนวนนี้เป็นผลจากการรวบรวมข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation) ที่ข้อมูลใหม่ที่ได้รับไม่เพิ่มความเข้าใจหรือมุมมองใหม่ ๆ อีก

หลักเกณฑ์การจำแนกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้หลักการแบ่งตามภาคส่วนและบทบาทหน้าที่ในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อให้สามารถตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบมุมมองจากผู้มีบทบาทแตกต่างกันต่อประเด็นเดียวกัน

1.1 ผู้แทนจากภาครัฐ ผู้แทนจากภาครัฐจำนวน 16 คน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการกำหนดและดำเนินนโยบายระดับชาติและท้องถิ่น ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารที่ทำหน้าที่ในการวางแผนนโยบายการขับเคลื่อนการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 6 คน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการออกแบบและดำเนินนโยบายด้านความเสมอภาคทางการศึกษา และผู้ปฏิบัติงานนโยบายจากหน่วยงานข้างต้น 10 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี

1.2 ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาจำนวน 8 คน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทเฉพาะด้านการสนับสนุนทุนการศึกษาและการลดความเหลื่อมล้ำ โดยประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงจำนวน 3 คน ซึ่งมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในระดับนโยบาย และผู้ปฏิบัติงานนโยบายจำนวน 5 คน ซึ่งรับผิดชอบโครงการที่เกี่ยวข้องกับการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับปฏิบัติ

1.3 ผู้แทนจากภาคเอกชนและนักวิชาการ ผู้บริหารจากภาคเอกชนจำนวน 5 คน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการสนับสนุนการศึกษาผ่านกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นบุคคลที่รับผิดชอบต่อโครงการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนโอกาสทางการศึกษา นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาจำนวน 4 คน เป็นกลุ่มที่ให้มุมมองทางวิชาการและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ซึ่งเป็นนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับในประเทศไทยจากผลงานด้านการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา

1.4 ผู้แทนจากสถานศึกษาและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูในสถานศึกษาจำนวน 6 คน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียน ซึ่งมีประสบการณ์ในการดำเนินนโยบายและแนวทางการปฏิบัติที่ส่งเสริมความเสมอภาคในโรงเรียน และผู้แทนจากภาคสังคมและชุมชนจำนวน 25 คน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานในระดับพื้นที่ คือ ผู้นำชุมชนและกลุ่มภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับการสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่ต่าง ๆ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคทางการศึกษา เช่น พระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ นโยบายและแผนเกี่ยวกับความเสมอภาคและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาความมั่นคง

ของมนุษย์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

จากนั้นผู้วิจัยได้ร่างประเด็นคำถาม แบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา ส่วนที่ 2 ความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ส่วนที่ 3 ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการดำเนินงาน และส่วนที่ 4 แนวทางและข้อเสนอแนะในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา โดยคำถามในแต่ละส่วนครอบคลุมบทบาทหน้าที่และการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา ข้อจำกัดในการดำเนินงาน ความต้องการจำเป็นต่อการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินนโยบาย ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน อุปสรรคทางนโยบาย โครงสร้าง และทรัพยากรในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา ตลอดจนแนวทางในการเสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาและมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการลดความเหลื่อมล้ำ โดยคำถามสัมภาษณ์ได้ปรับให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม

การหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำร่างประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยการศึกษา ด้านความเสมอภาคทางการศึกษา และด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ผลปรากฏว่าข้อคำถามมีความครอบคลุมต่อวัตถุประสงค์การวิจัยและเหมาะสมกับกลุ่มผู้ตอบแต่ละกลุ่ม จากนั้นจึงจัดทำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างฉบับสมบูรณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 วิธีหลัก เพื่อสนับสนุนการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นวิธีการหลักในการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยเริ่มจากการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติเป็นไปตามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และประสานงานไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขอความอนุเคราะห์การเข้าสัมภาษณ์และนัดหมายการสัมภาษณ์ ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์การสัมภาษณ์และอธิบายแนวทางการปกปิดข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงการเขียนรายงานผลการวิจัยที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ให้ข้อมูลได้ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล การดำเนินการสัมภาษณ์เป็นแบบรายบุคคลและใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ระหว่าง 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสรุปประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.2 การวิเคราะห์เอกสาร เป็นวิธีการสนับสนุนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นโยบายและแผนปฏิบัติการของหน่วยงานต่าง ๆ รายงานผลการดำเนินงาน รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนข้อมูลจากการสัมภาษณ์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยผสมผสานกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้สามารถสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์เอกสารได้อย่างเป็นระบบ ขั้นตอนแรกคือการถอดความข้อมูล (Transcription) โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมดถูกถอดความเป็นลายลักษณ์อักษรและตรวจสอบความถูกต้อง ข้อมูลจากเอกสารถูกจัดระเบียบและจัดหมวดหมู่เบื้องต้น

ขั้นตอนที่สองคือการจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding and Categorization) โดย ข้อมูลถูกวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษา) และตามประเด็นเนื้อหา เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบความเห็นที่สอดคล้องและขัดแย้งของแต่ละกลุ่มได้ ตามด้วยการระบุประเด็นสำคัญ (Thematic Analysis) การวิเคราะห์เพื่อค้นหารูปแบบและประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นจากข้อมูล โดยเน้นการระบุความสอดคล้องและความแตกต่างของมุมมองจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ

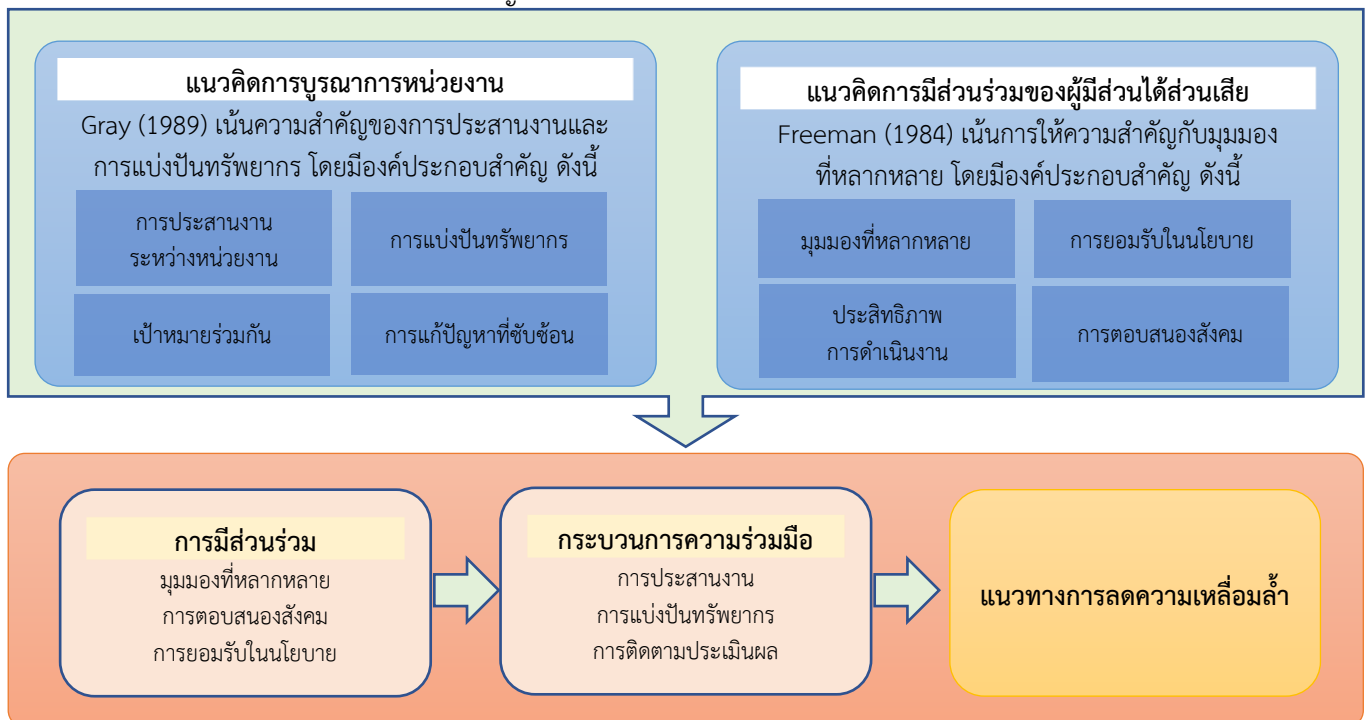
ขั้นตอนที่สำคัญคือการเปรียบเทียบและตรวจสอบข้อมูล (Triangulation and Verification) โดย การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าดำเนินการ 2 รูปแบบ คือ การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ (Data Triangulation) เปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์และเอกสาร และการตรวจสอบจากผู้วิจัยหลายคน (Investigator Triangulation) มีผู้วิจัยร่วมอีก 2 คน ช่วยตรวจสอบการวิเคราะห์และการตีความข้อมูล ขั้นตอนสุดท้ายคือการสังเคราะห์และนำเสนอข้อมูล (Data Interpretation and Reporting) โดย ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบแล้วถูกสังเคราะห์และนำเสนอโดยแสดงให้เห็นมุมมองที่หลากหลายของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่าง ๆ พร้อมทั้งระบุจุดที่มีความเห็นสอดคล้องกันและจุดที่มีความเห็นแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การบูรณาการระหว่างแนวคิดการบูรณาการหน่วยงาน (Inter-organizational Collaboration Theory) และแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Multi-Stakeholder Participation Theory) เป็นกรอบในการศึกษา

แนวคิดการบูรณาการหน่วยงานของ Gray (1989) อธิบายกระบวนการที่องค์กรต่าง ๆ ที่มีความเป็นอิสระทางกฎหมายมาร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดการกับปัญหาที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความร่วมมือ โดยเน้นความสำคัญของการประสานงานและการแบ่งปันทรัพยากรระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน เฉพาะในกรณีที่ปัญหานั้นไม่สามารถแก้ไขได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง (Huxham & Vangen, 2005) ในขณะที่แนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่พัฒนามาจากทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory) ของ Freeman (1984) อธิบายความจำเป็นในการให้หน่วยงานหลากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามามีบทบาทในการกำหนดและดำเนินนโยบายการศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายช่วยทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลายเพิ่มความยอมรับในนโยบาย และทำให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพมากขึ้น (OECD, 2023)

การบูรณาการทั้งสองแนวคิดนี้ช่วยให้เข้าใจได้ว่า การยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาต้องอาศัยทั้งความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน (การประสานงานและแบ่งปันทรัพยากร) และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย (การให้ความสำคัญกับมุมมองที่หลากหลาย) ไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะในบริบทการศึกษาที่การมีส่วนร่วมช่วยให้นโยบายตอบสนองความต้องการของสังคมและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติมากขึ้น ขณะที่การบูรณาการหน่วยงานช่วยให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพและสามารถแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้ กรอบแนวคิดการวิจัยแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือและความท้าทายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา ส่วนที่ 2 แนวทางยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือและความท้าทายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 63 คน และการวิเคราะห์เอกสาร พบว่าหน่วยงานหลักที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยประกอบด้วย 4 หน่วยงานหลัก ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) โดยแต่ละหน่วยงานมีรูปแบบการดำเนินงาน ความท้าทาย และโอกาสในความร่วมมือที่แตกต่างกัน

ตารางที่ 1 สรุปบทบาทหลักและความท้าทายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงาน	บทบาทหลัก	ความท้าทายสำคัญ	โอกาสความร่วมมือ
กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)	- การศึกษาฟรี 15 ปี ครอบคลุม 12 ล้านนักเรียน - การพัฒนาครูและหลักสูตร ผ่านโครงการผลิตครูท้องถิ่น - การใช้เทคโนโลยี DLTV, DLIT เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ - ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ ในหลักสูตรและการสอน	- ความเหลื่อมล้ำเมือง-ชนบท โรงเรียนในเมืองมีทรัพยากรมากกว่า 3-4 เท่า - ขาดแคลนครู ในพื้นที่ห่างไกลกว่า 15,000 ตำแหน่ง - ทรัพยากรจำกัด งบประมาณไม่เพียงพอ	ประสานกับ กสศ. และ อปท. ในโครงการครูรักถิ่นและพัฒนาโรงเรียนชนบท
กระทรวงพัฒนาสังคมฯ (พม.)	- สนับสนุนกลุ่มเปราะบาง เด็กกำพร้า, เด็กพิการ, เด็กเร่ร่อน - สวัสดิการการศึกษาทุน, อาหาร, ค่าเดินทาง - การศึกษานอกระบบ สำหรับเด็กนอกระบบ - ดูแลเด็กไร้สัญชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์	- งบประมาณจำกัด การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน - การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ที่กระจายอยู่ในพื้นที่ห่างไกล	ทำงานร่วมกับ ศธ. ในการดูแลเด็กกลุ่มพิเศษและพัฒนาโครงการบูรณาการ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)	- การศึกษาระดับท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, โรงเรียนประถม - สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน อาคาร, ห้องสมุด, เทคโนโลยี - สวัสดิการนักเรียน อาหารกลางวัน, รถรับส่ง - ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การศึกษาตลอดชีวิต	- งบประมาณไม่เพียงพอ อปท.ในเมืองมีงบมากกว่า อปท.ชนบท 5-10 เท่า - ขาดแคลนครู และบุคลากรที่มีคุณภาพ - ความแตกต่างของพื้นที่ ทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจ	เชื่อมโยงชุมชนกับนโยบายระดับชาติ ผ่านเครือข่ายและการประสานงาน
กองทุนฯ (กสศ.)	- ทุนการศึกษาเด็กด้อยโอกาส ให้ทุนกว่า 1.2 ล้านคน/ปี - ระบบข้อมูล iSEE ระบุงroupเป้าหมายแม่นยำ - พัฒนาครู โครงการครูรักถิ่น - ประสานความร่วมมือ เครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ	- การขยายผลโครงการ ยังมีเด็กที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลืออีกหลายแสนคน - ความยั่งยืนของงบประมาณ ต้องพึ่งพาการจัดสรรจากภาครัฐ - การเข้าถึงเด็กทุกกลุ่ม โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดาร	เป็นศูนย์กลางประสานงาน ระหว่างหน่วยงานและใช้ข้อมูล iSEE สนับสนุนการวางแผนร่วม
ภาคเอกชน	- การสนับสนุนทรัพยากร ผ่านโครงการ CSR เช่น การให้ทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน และการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก - การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล - การสร้างโอกาสทางอาชีพ ผ่านโครงการฝึกงานและการจ้างงานนักเรียนจากกลุ่มด้อยโอกาส - การเป็นแหล่งเรียนรู้ ผ่านการเปิดโรงงานหรือองค์กรเป็นสถานที่เรียนรู้จริง	- การประสานงานระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐ ยังมีความท้าทายในเรื่องการบูรณาการและการติดตามผลอย่างเป็นระบบ - ความจำเป็นในการเติมเต็มช่องว่างที่รัฐทำไม่ทันหรือต้องการความยืดหยุ่น	ความได้เปรียบในความเร็วในการตัดสินใจและความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนโครงการ ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้าได้ดี และเสริมขยายผลการดำเนินงานของภาครัฐ

1.1 การวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ศธ. มีบทบาทเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดทิศทางการศึกษา โดยเน้นการดำเนินงานใน 7 มิติหลัก ได้แก่ 1) การรับรองสิทธิในการศึกษาขั้นพื้นฐานฟรี 15 ปี ครอบคลุมตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่าในสายอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 2) การจัดการศึกษาเพื่อกลุ่มเปราะบาง รวมถึงการมอบทุนการศึกษา อาหารกลางวัน อุปกรณ์การเรียน และค่าเดินทางให้แก่เด็กยากจน การสนับสนุนการศึกษาพิเศษและการเรียนร่วมให้แก่เด็กพิการ และการส่งเสริมการเรียนการสอนแบบสองภาษาให้แก่เด็กในพื้นที่ห่างไกลและกลุ่มชาติพันธุ์ 3) การใช้เทคโนโลยีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ผ่านโครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) โครงการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (DLIT) และการจัดหาอุปกรณ์การเรียนดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงในโรงเรียน 4) การส่งเสริมคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ผ่านโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพครูให้สามารถสอนในห้องเรียนที่มีความหลากหลาย และการลดภาระงานเอกสารของครู 5) การปฏิรูปหลักสูตรและการประเมินผลเพื่อความเสมอภาค เช่น การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum) และการปรับปรุงแนวทางการวัดและประเมินผล 6) การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศในการศึกษา ผ่านการพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ การอบรมครูให้สอนโดยไม่ใช้กรอบคิดแบบอคติทางเพศ และการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงในสายอาชีพที่เคยถูกมองว่าเป็นของผู้ชาย และ 7) ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น การทำงานร่วมกับ กสศ. ในการสนับสนุนทุนการศึกษา การประสานกับ อปท. ในการจัดการศึกษาท้องถิ่น และความร่วมมือกับภาคเอกชนในโครงการ CSR อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ศธ. ยังคงเผชิญกับความท้าทายสำคัญ โดยผู้ให้ข้อมูลจากภาครัฐระบุว่า “ปัญหาใหญ่ที่เราเจอคือความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนในเมืองกับชนบท โรงเรียนในเมืองมีทรัพยากรเยอะ แต่โรงเรียนชนบทขาดแคลนทั้งครูและอุปกรณ์การเรียน” ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงกลไกการกระจายทรัพยากร

ในด้านความร่วมมือ พบว่า ศธ. มีการทำงานร่วมกับ กสศ. ในการสนับสนุนทุนการศึกษา ร่วมกับ อปท. ในการจัดการศึกษาท้องถิ่น และประสานกับภาคเอกชนในโครงการ CSR อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาชี้ให้เห็นว่า “การประสานงานระหว่างหน่วยงานยังขาดความเป็นระบบ บางครั้งมีการทำงานซ้ำซ้อนกัน ควรมีกลไกการประสานงานที่ชัดเจนมากขึ้น”

1.2 การวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ผลการวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า พม. มีบทบาทเฉพาะด้านในการ “สนับสนุนกลุ่มเปราะบางที่ ศธ. อาจเข้าถึงได้ยาก” ตามที่ผู้บริหาร พม. กล่าว ซึ่งครอบคลุม 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) การสนับสนุนการศึกษาและสวัสดิการสำหรับเด็กในกลุ่มเปราะบาง รวมถึงโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้าและเด็กในสถานสงเคราะห์ และโครงการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนและเด็กไร้บ้าน 2) การสนับสนุนเด็กพิการและการศึกษาพิเศษ ผ่านการให้เงินช่วยเหลือเพื่อให้เด็กพิการเข้าถึงการศึกษาที่เหมาะสม การพัฒนาสถานศึกษาสำหรับเด็กพิการ และการฝึกอบรมครูและผู้ปกครอง 3) การส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์และผู้ลี้ภัย เช่น โครงการการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติ และการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ ผ่านโครงการฝึกอบรมทักษะอาชีพสำหรับเยาวชนที่ขาดโอกาส และศูนย์เรียนรู้ชุมชน และ 5) การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการจัดทำโครงการสนับสนุนเด็กด้อยโอกาส ซึ่งจุดแข็งของ พม. อยู่ที่การมีเครือข่ายในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ดังที่ผู้ปฏิบัติงาน พม. ระบุว่า “เรามีประสบการณ์ในการทำงานกับเด็กกำพร้า เด็กพิการ และเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการความเข้าใจและแนวทางเฉพาะ”

1.3 การวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า “อปท. มีบทบาทเป็นหน่วยงานที่เข้าใจบริบทท้องถิ่นและสามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะพื้นที่ได้ดีที่สุด” ตามที่ผู้บริหาร อปท. กล่าว การดำเนินงานครอบคลุม 5 มิติ 1) การจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น รวมถึงการจัดตั้ง บริหาร และพัฒนาศูนย์พัฒนา

เด็กเล็ก โรงเรียนระดับปฐมวัยและประถมศึกษา ตลอดจนศูนย์การศึกษานอกระบบ 2) การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา ผ่านการจัดสรรงบประมาณเพื่อก่อสร้างและบำรุงรักษาอาคารเรียน การจัดหาอุปกรณ์การเรียน และการจัดบริการสวัสดิการทางการศึกษา 3) การลดอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษา เช่น โครงการรถรับ-ส่งนักเรียน การสนับสนุนทุนการศึกษาและค่าใช้จ่ายในการเรียน และการสนับสนุนการศึกษาสำหรับกลุ่มเฉพาะ 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาทางเลือก ผ่านการจัดการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และการสนับสนุนการศึกษาทางเลือก และ 5) การประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างโรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร ซึ่งความท้าทายสำคัญของ อบต. คือความไม่เท่าเทียมกันของศักยภาพระหว่างพื้นที่ ผู้นำชุมชนระบุว่า “อบต. ในเมืองใหญ่มีงบประมาณเยอะ สามารถสนับสนุนโรงเรียนได้ดี แต่ อบต. ในพื้นที่ห่างไกลมีงบจำกัด ทำได้แค่พื้นฐาน”

1.4 การวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

ผลการวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พบว่า กสศ. มีบทบาทเป็น “หน่วยงานเฉพาะทางที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำอย่างตรงจุด” ตามที่ผู้บริหาร กสศ. อธิบาย โดยดำเนินงานใน 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) การให้ทุนสนับสนุนทางการศึกษาแก่เด็กยากจนและด้อยโอกาส ผ่านทุนเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งมุ่งช่วยเหลือนักเรียนที่อยู่ในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20 แรกของประเทศ โดยใช้ระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) เพื่อระบุตัวเด็กกลุ่มเป้าหมายอย่างแม่นยำ 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ผ่านโครงการครูรักถิ่น ที่สนับสนุนการผลิตและพัฒนาครูในพื้นที่ชนบท และการฝึกอบรมครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความหลากหลาย 3) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาทางเลือก สำหรับเด็กนอกระบบและกลุ่มแรงงานที่ต้องการพัฒนาทักษะ 4) การพัฒนานโยบายและระบบข้อมูลเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ผ่านการใช้ฐานข้อมูล iSEE เพื่อประเมินสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำและกำหนดนโยบายสาธารณะ และ 5) การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ผ่านแนวทางความร่วมมือแบบเครือข่าย (Network Collaboration) จุดแข็งของ กสศ. คือการมีระบบข้อมูล iSEE ที่สามารถระบุเด็กกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแม่นยำ ผู้ปฏิบัติงาน กสศ. ระบุว่า “เราใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งมาวิเคราะห์ ทำให้สามารถค้นหาเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือได้แม่นยำขึ้น และลดการรั่วไหลของทุนการศึกษา”

1.5 การสังเคราะห์ความท้าทายร่วมและโอกาสความร่วมมือ

ผลการสังเคราะห์ความท้าทายร่วมและโอกาสความร่วมมือ พบว่า จากการวิเคราะห์ข้ามหน่วยงาน พบความท้าทายร่วม 3 ประการหลัก คือ 1) การขาดกลไกประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ผู้ให้ข้อมูลจากทุกภาคส่วนระบุปัญหานี้สอดคล้องกัน โดยผู้แทนภาคเอกชนกล่าวว่า “เวลาเราอยากช่วยเหลือด้านการศึกษา ไม่รู้จะติดต่อหน่วยงานไหนก่อน แต่ละหน่วยงานก็มีเงื่อนไขต่างกัน” 2) ความไม่เท่าเทียมของทรัพยากรระหว่างพื้นที่ ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของทุกหน่วยงาน ดังที่ผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่ชนบทระบุว่า “โรงเรียนเราได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานแต่ยังไม่พอเมื่อเทียบกับโรงเรียนในเมือง” และ 3) การขาดระบบติดตามและประเมินผลร่วมกัน ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า “แต่ละหน่วยงานมีระบบประเมินผลของตัวเอง แต่ไม่มีการประเมินผลผลลัพธ์รวมว่าความเสมอภาคทางการศึกษาดีขึ้นหรือไม่”

1.6 บทบาทและความร่วมมือจากภาคเอกชนในฐานะ ผู้สนับสนุนและขับเคลื่อนนวัตกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้แทนภาคเอกชน พบว่า บทบาทของภาคเอกชนในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษามีลักษณะ “เสริมและขยายผล” การดำเนินงานของภาครัฐ ผู้บริหารบริษัทแห่งหนึ่งกล่าวว่า “เราไม่ได้แทนที่บทบาทของรัฐ แต่เติมเต็มช่องว่างที่รัฐอาจทำไม่ทันหรือต้องการความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน” การวิเคราะห์พบว่าภาคเอกชนมีส่วนร่วมผ่าน 4 รูปแบบหลัก คือ (1) การสนับสนุนทรัพยากร ผ่านโครงการ CSR เช่น การให้ทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน และการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก (2) การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล (3) การสร้างโอกาสทางอาชีพ ผ่านโครงการฝึกงานและการจ้างงานนักเรียนจากกลุ่มด้อยโอกาส และ (4) การเป็นแหล่งเรียนรู้ ผ่านการเปิดโรงงานหรือองค์กรเป็นสถานที่เรียนรู้จริง ผู้แทนจากมูลนิธิเอกชนแห่งหนึ่งชี้ให้เห็นว่า “ภาคเอกชนมีความได้เปรียบในเรื่องความรวดเร็วในการตัดสินใจและความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนโครงการ ทำให้

สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้าได้ดี” อย่างไรก็ตาม การศึกษายังพบว่า การประสานงานระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐยังมีความท้าทายในเรื่องการบูรณาการและการติดตามผลอย่างเป็นระบบ

2. แนวทางยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา

ในส่วนนี้ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร และประมวลผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำแนกเป็น 3 ประเด็นคือ รูปแบบการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา แนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านกฎหมาย และแนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านการจัดเก็บภาษี สรุปได้ดังนี้

2.1 การยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตศึกษาจาก 5 ภาคส่วน ได้แก่ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และชุมชน การทำงานร่วมกันของหน่วยงานเหล่านี้จะช่วยสร้างระบบสนับสนุนที่ครอบคลุมและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ดังนี้

1) การบูรณาการนโยบายและกลยุทธ์ร่วมกัน โดยการการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ร่วมกันระหว่าง กสศ. ศธ. พม. และ อปท. ควรมีคณะกรรมการร่วมระดับชาติ เพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาร่วมการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เช่น การลดอัตราการออกกลางคันของเด็กยากจน การสนับสนุนเด็กพิการ และการเพิ่มการเข้าถึงการศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการสร้างกลไกการทำงานร่วมกันระดับพื้นที่ โดย อปท. และชุมชนมีบทบาทสำคัญในการบูรณาการโครงการในระดับท้องถิ่น ทำงานร่วมกับโรงเรียน กศน. และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และในส่วน พม. ทำหน้าที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและครอบครัวที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อให้ กสศ. และ ศธ. นำไปใช้ในการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาต่อไป

2) การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการการสนับสนุนงบประมาณจากหลายแหล่งและมอบหมายให้ กสศ. ควรเป็นศูนย์กลางในการจัดสรรงบประมาณสำหรับเด็กกลุ่มเปราะบาง โดยประสานงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ ในส่วนของ ศธ. ควรจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาให้เพียงพอโดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล และ อปท. สามารถสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมในระดับท้องถิ่น เช่น โครงการอาหารกลางวัน โครงการรถรับ-ส่งนักเรียน และทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน นอกจากนี้สำหรับการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนความเสมอภาคทางการศึกษานั้น ศธ. และ กสศ. ควรสนับสนุนแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ ให้เด็กที่ขาดโอกาสสามารถเรียนจากที่บ้าน อปท. ควรสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ตฟรีสำหรับนักเรียนในพื้นที่ห่างไกล

3) การสร้างเครือข่ายสนับสนุนในระดับชุมชน ในส่วนของบทบาทของชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคม โดยสมาชิกชุมชนมีบทบาทสำคัญในการติดตามเด็กที่เสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา และช่วยเหลือครอบครัวที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ อปท. ควรทำงานร่วมกับ ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เพื่อให้แน่ใจว่าเด็กทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษา และรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดย พม. และ กสศ. ควรจัดอบรมผู้ปกครองเกี่ยวกับ ความสำคัญของการศึกษาและแนวทางสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลาน ศธ. ควรมีโครงการให้คำปรึกษาและแนะแนวสำหรับครอบครัวที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ

4) การพัฒนาบุคลากรและครูให้มีความพร้อมในการสอนเด็กกลุ่มเปราะบาง ด้วยการอบรมครูให้มีความรู้ทักษะการสอนที่เหมาะสมกับเด็กกลุ่มเปราะบาง ศธ. และ กสศ. ควรร่วมมือกันในการจัดอบรมครูให้สามารถสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น เด็กพิการ เด็กไร้สัญชาติ และเด็กจากครอบครัวยากจน ควรมีการพัฒนา หลักสูตรการเรียนการสอนแบบเฉพาะทาง (Differentiated Instruction) เพื่อรองรับความหลากหลายของนักเรียน การสนับสนุนครูและบุคลากรการศึกษาในพื้นที่ห่างไกล โดยการให้ อปท. และ กสศ. ร่วมมือกันในการสนับสนุนค่าตอบแทนครูในพื้นที่ชนบทเพื่อดึงดูดครูที่มี

คุณภาพ ศธ. ให้การสนับสนุนส่งเสริมโครงการครูรักถิ่น เพื่อให้เด็กจากชุมชนในพื้นที่ห่างไกลได้เรียนกับครูที่เข้าใจบริบทของท้องถิ่น

5) การติดตามและประเมินผลนโยบายและโครงการร่วมกัน ด้วยการติดตามเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษา กสศ. และ พม. จัดทำฐานข้อมูลกลางเกี่ยวกับเด็กที่มีความเสี่ยงในการหลุดออกจากระบบการศึกษาและมีข้อมูลที่เป็นปัจจุบันพร้อมใช้งาน อปท. และชุมชน ให้ร่วมกันติดตามนักเรียนที่ขาดเรียนบ่อยหรือออกกลางคัน และแจ้งให้ ศธ. และ กสศ. เข้าช่วยเหลือ นอกจากนี้ควรมีการวิจัยและประเมินผล โดยศึกษาวิจัยร่วมกันระหว่าง กสศ. ศธ. พม. อปท. และมหาวิทยาลัย เพื่อติดตามผลของโครงการและปรับปรุงแนวทางดำเนินงาน การประเมินผลควรใช้ ตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงคุณภาพการศึกษาและความเสมอภาค เช่น อัตราการเข้าเรียน อัตราการสำเร็จการศึกษา และคุณภาพของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตารางที่ 2 สรุปแนวทางความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

แนวทาง	หน่วยงานหลัก	กิจกรรมสำคัญ	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
การบูรณาการนโยบายและกลยุทธ์	ศธ., กสศ., พม., อปท., ภาคเอกชน	- จัดตั้งคณะกรรมการร่วมระดับชาติ - กำหนดเป้าหมายร่วม - สร้างกลไกการทำงานระดับพื้นที่ - รวมภาคเอกชนในการวางแผนยุทธศาสตร์	ลดการทำงานซ้ำซ้อน เพิ่มประสิทธิภาพ
การบริหารทรัพยากรร่วมกัน	กสศ. (ศูนย์กลาง), ศธ., อปท., ภาคเอกชน	- จัดสรรงบประมาณแบบบูรณาการ - พัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ - สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี - ภาคเอกชนสนับสนุนทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน	การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เข้าถึงได้ทั่วถึง
การสร้างเครือข่ายชุมชน	อปท., ชุมชน, NGOs, ภาคเอกชน	- ติดตามเด็กเสี่ยง - อบรมผู้ปกครอง - ให้คำปรึกษาครอบครัว - ภาคเอกชนเป็นแหล่งเรียนรู้และพี่เลี้ยงชุมชน	เด็กทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษา
การพัฒนาบุคลากร	ศธ., กสศ., อปท., ภาคเอกชน	- อบรมครูแบบเฉพาะทาง - สนับสนุนค่าตอบแทนครูชนบท - โครงการครูรักถิ่น - ภาคเอกชนถ่ายทอดความรู้เฉพาะทางและทักษะอาชีพ	ครูมีความพร้อมสอนเด็กหลากหลาย
การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา	ภาคเอกชน (หลัก), ศธ., กสศ., มหาวิทยาลัย	- พัฒนาเทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล - สร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้เฉพาะทาง - ทดลองนำร่องนวัตกรรมการศึกษา - การวิจัยและพัฒนาาร่วมกัน	เกิดนวัตกรรมการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะ

2.2 แนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านกฎหมาย การเสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในมิติด้านกฎหมายจำเป็นต้องปรับปรุง กรอบกฎหมายและนโยบาย ให้ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพในการลดความเหลื่อมล้ำ สรุปได้ดังนี้

1) การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณเพื่อความเสมอภาค ควรมีกฎหมายเฉพาะที่กำหนดให้โรงเรียนในพื้นที่ด้อยโอกาสได้รับงบประมาณมากกว่าสถานศึกษาในพื้นที่ที่มีความพร้อม แม้ว่าการตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เป็นก้าวสำคัญ แต่ควรมีกฎหมายให้ กสศ. ได้รับงบประมาณต่อเนื่องและมีแหล่งทุนที่ยั่งยืน เพื่อลดการพึ่งพางบประมาณประจำปี รวมถึงการพัฒนากฎหมายให้โรงเรียนสามารถรับการสนับสนุนจากภาคเอกชน ได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อหลักความเสมอภาค เช่น การจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาการกระจายทรัพยากรทางการศึกษาควรบัญญัติให้มีกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำของโรงเรียนที่กำหนดให้ทุกโรงเรียนต้องมีครูเพียงพอ ห้องเรียนที่ได้มาตรฐาน และอุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย การแก้ปัญหาขาดแคลนครูในพื้นที่ห่างไกล ควรมีกฎหมายที่กำหนดให้รัฐสนับสนุนสวัสดิการและค่าตอบแทนที่เหมาะสมสำหรับครูในพื้นที่ชนบท

2) การปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับหลักสูตรและระบบประเมินผลให้มีความเสมอภาค ด้วยการบัญญัติหลักสูตรการศึกษาให้ตอบสนองต่อความหลากหลาย ควรพิจารณาให้มีกฎหมายกำหนดให้หลักสูตรการศึกษาต้องคำนึงถึงบริบทของชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การเรียนรู้สองภาษาในพื้นที่ที่มีประชากรชาติพันธุ์ รวมถึงกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาทางเลือก ให้รองรับเด็กที่ไม่ได้เรียนในระบบโรงเรียนปกติ เช่น เด็กเร่ร่อน หรือเด็กในครอบครัวแรงงานข้ามชาติ นอกจากนี้การพัฒนาระบบประเมินผลที่คำนึงถึงความเสมอภาค ซึ่งปัจจุบันการสอบระดับชาติ เช่น O-NET และ GAT/PAT ยังคงสร้างความเหลื่อมล้ำสำหรับนักเรียนที่ขาดแคลนทรัพยากร ควรมีกฎหมายที่กำหนดให้การประเมินผลต้องสะท้อนความสามารถของนักเรียนโดยไม่พึ่งพาทรัพยากรภายนอก เช่น การเรียนพิเศษ สำหรับการสอบแข่งขันต้องมีมาตรการช่วยเหลือนักเรียนจากครอบครัวยากจน เช่น ค่าธรรมเนียมสอบที่แตกต่างกันตามระดับรายได้ของครอบครัว

2.3 แนวทางการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านการจัดเก็บภาษี การใช้ระบบภาษีเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นแนวทางที่หลายประเทศนำมาใช้ โดยการออกแบบระบบจัดเก็บภาษีและมาตรการลดหย่อนภาษี ที่มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มงบประมาณสนับสนุนการศึกษาให้กับกลุ่มเปราะบางและกระตุ้นให้ภาคเอกชนและประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการศึกษาได้มากขึ้น สรุปได้ดังนี้

1) การจัดเก็บภาษีเพื่อเพิ่มงบประมาณสำหรับการศึกษา โดยการการจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะ (Education Tax) ซึ่งควรมีการออกกฎหมายกำหนดภาษีเพื่อการศึกษาโดยตรง เช่น การกำหนดภาษีเพิ่มจากภาษีเงินได้นิติบุคคล หรือภาษีสรรพสามิตบางประเภทเพื่อนำไปใช้ในระบบการศึกษา รายได้จากภาษีนี้สามารถนำไปใช้สนับสนุนโครงการด้านทุนการศึกษา อาหารกลางวัน การจัดซื้ออุปกรณ์การเรียน และการพัฒนาคุณภาพครูในพื้นที่ห่างไกล ตัวอย่างในต่างประเทศ เช่น บราซิล ที่มีการจัดเก็บภาษีเพื่อสนับสนุนโครงการ FUNDEB ซึ่งเป็นกองทุนเฉพาะสำหรับการศึกษาระดับพื้นฐาน หรือการจัดเก็บภาษีแบบก้าวหน้า (Progressive Taxation) สำหรับการศึกษา ด้วยการเพิ่มอัตราภาษีสำหรับบุคคลหรือองค์กรที่มีรายได้สูง และจัดสรรรายได้ส่วนนี้เข้าสู่กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งภาษีที่อาจปรับอัตราเพื่อใช้สนับสนุนการศึกษา ได้แก่ ภาษีเงินได้นิติบุคคลโดยกำหนดให้บริษัทขนาดใหญ่ที่มีกำไรมากต้องจ่ายภาษีเพิ่มเพื่อสนับสนุนการศึกษา ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ด้วยการนำรายได้ส่วนหนึ่งมาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาระดับท้องถิ่น นอกจากนี้การใช้ภาษีสิ่งฟุ่มเฟือย (Luxury Tax) เพื่อสนับสนุนการศึกษา ด้วยการกำหนดภาษีจากสินค้าฟุ่มเฟือย เช่น รถยนต์หรู เครื่องประดับ และสินค้าแบรนด์เนม หรือภาษีสรรพสามิต แล้วนำรายได้จากภาษีนี้ไปสนับสนุนการศึกษาในกลุ่มเปราะบาง รายได้จากภาษีนี้สามารถนำไปใช้ สร้างโรงเรียนใหม่ในพื้นที่ห่างไกล หรือจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนให้แก่เด็กยากจน

2) การลดหย่อนภาษีเพื่อส่งเสริมการสนับสนุนทางการศึกษา การลดหย่อนภาษีสำหรับบุคคลที่บริจาคเพื่อการศึกษา บุคคลธรรมดาที่บริจาคเงินเพื่อการศึกษาจะได้รับสิทธิหักลดหย่อนภาษีมากกว่าร้อยละ 100 ของเงินที่บริจาค เช่น ร้อยละ 200 หรือร้อยละ 300 เพื่อจูงใจให้มีการบริจาคมากขึ้น การลดหย่อนภาษีควรครอบคลุม ทุนการศึกษา การสร้างโรงเรียน หรือการสนับสนุนโครงการพัฒนาครู ตัวอย่างเช่น สิงคโปร์ที่อนุญาตให้ หักลดหย่อนภาษี ร้อยละ 250 ของจำนวนเงินบริจาคเพื่อการศึกษา นอกจากนี้ การลดหย่อนภาษีสำหรับบริษัทเอกชนที่สนับสนุนการศึกษา บริษัทที่ลงทุนในโครงการพัฒนาการศึกษา เช่น การสร้างโรงเรียน สนับสนุนอุปกรณ์การเรียน หรือจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา ควรได้รับสิทธิ ลดหย่อนภาษีมากกว่าร้อยละ 100 เช่น บริษัทที่สนับสนุนทุนการศึกษาหรือฝึกอบรมครู สามารถนำค่าใช้จ่ายนั้นมาลดหย่อนภาษีได้ร้อยละ 200 บริษัทที่บริจาคอุปกรณ์การเรียน เทคโนโลยี หรือตำราเรียนให้แก่โรงเรียน สามารถขอคืนภาษีจากยอดบริจาค รวมถึงการลดหย่อนภาษีสำหรับผู้ปกครองที่สนับสนุนการศึกษา การให้สิทธิลดหย่อนภาษีสำหรับผู้ปกครองที่มีบุตรในวัยเรียน โดยเพิ่มวงเงินลดหย่อนภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายทางการศึกษา เช่น ค่าเทอม ค่าหนังสือเรียน ค่าอินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษา ในปัจจุบันการลดหย่อนภาษีเพื่อการศึกษาของไทยยังมีข้อจำกัด ควรเพิ่มวงเงินลดหย่อนให้สอดคล้องกับค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น

3) การปรับปรุงระบบภาษีเพื่อการกระจายทรัพยากรทางการศึกษา สำหรับการกระจายรายได้จากภาษีเพื่อสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ด้อยโอกาสควรปรับปรุงระบบภาษีให้มีการกระจายงบประมาณไปยังโรงเรียนที่ขาดแคลนทรัพยากรมากกว่าสถานศึกษาที่มีความพร้อม รายได้จากภาษีเพื่อการศึกษาควรนำไปใช้สำหรับการเพิ่มอัตราเงินอุดหนุนราย

หัวสำหรับเด็กในครอบครัวยากจน การปรับปรุงอาคารเรียน และจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษาในพื้นที่ชนบท การใช้ภาษีเพื่อสนับสนุนการศึกษาทางเลือกและการเรียนรู้ตลอดชีวิตควรมีการกำหนดภาษีสนับสนุน การศึกษานอกระบบ เช่น การฝึกอบรมอาชีพ หรือโครงการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเปราะบางสามารถใช้เงินภาษีสนับสนุนโครงการ ฝึกอบรมอาชีพสำหรับเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษา

อภิปรายผล

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา พบว่า การยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยผ่านความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นกระบวนการที่มีหลายมิติ ครอบคลุมทั้งการบูรณาการนโยบายและกลยุทธ์ การบริหารทรัพยากรร่วมกัน การสร้างเครือข่ายสนับสนุนในระดับชุมชน และการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งแนวทางแบบองค์รวมนี้นี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและคุณภาพทางการศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของหน่วยงานหลัก 5 หน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และภาคเอกชน มีรูปแบบการทำงานที่แตกต่างกันแต่สามารถเสริมซึ่งกันและกันได้ โดยผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 63 คน แสดงให้เห็นถึงความท้าทายร่วม 3 ประการหลัก คือ การขาดกลไกประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ความไม่เท่าเทียมของทรัพยากรระหว่างพื้นที่ และการขาดระบบติดตามและประเมินผลร่วมกัน (OECD, 2019)

1.1 การบูรณาการนโยบายและกลยุทธ์เพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา งานวิจัยระบุว่าพัฒนาสมรรถนะของครูในระดับก่อนประถมศึกษา โดยเฉพาะด้านความสามารถในการจัดการกับห้องเรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย (Choompunuch, 2024) ซึ่งแนวโน้มนี้สอดคล้องกับแนวทางระดับโลกที่ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างนโยบายการศึกษาเพื่อเน้นความครอบคลุมและความเสมอภาค (León, 2024) โดยเฉพาะแนวทางระดับโลกตามปฏิญญาอินซอน 2030 ที่เน้นการศึกษาที่ครอบคลุม (Miço, 2023) ได้กำหนดกรอบการทำงาน 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) การสร้างนโยบายที่เป็นธรรมและครอบคลุม โดยการกำหนดเป้าหมายเฉพาะสำหรับกลุ่มด้อยโอกาส 2) การจัดสรรทรัพยากรแบบเป็นธรรม ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่ขาดแคลน 3) การพัฒนาหลักสูตรที่สะท้อนความหลากหลาย 4) การเสริมสร้างศักยภาพครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย และ 5) การสร้างระบบติดตามและประเมินผลที่คำนึงถึงความเสมอภาค (UNESCO, 2015; Burnett & Bermingham, 2010) ซึ่งกรอบการทำงานนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ศธ. มีบทบาทเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดทิศทางการศึกษา โดยเน้นการดำเนินงานใน 7 มิติหลัก รวมถึงการรับรองสิทธิในการศึกษาขั้นพื้นฐานฟรี 15 ปี และการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (Chudgar & Quin, 2012; Hanushek & Woessmann, 2020) นอกจากนี้ บทบาทของผู้นำทางการศึกษายังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างระบบที่สนับสนุนบทบาทของครูในการมีส่วนร่วมและร่วมมือกันเพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างแท้จริง (León, 2024)

1.2 การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณร่วมกันเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสามารถส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาของนักเรียน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ขาดแคลนงบประมาณ งานวิจัยพบว่า การสนับสนุนนโยบายและการบริหารจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมสามารถเพิ่มโอกาสทางการศึกษาได้ โดยเฉพาะในระดับปฐมวัย (Boongasem, S., Klongsutjai, S., Rungsinan, W. (2017) ผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดนี้โดยพบว่า กสศ. มีบทบาทเป็น หน่วยงานเฉพาะทางที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำอย่างตรงจุด ผ่านการให้ทุนสนับสนุนทางการศึกษาแก่เด็กยากจนและด้อยโอกาสกว่า 1.2 ล้านคน/ปี และการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (iSEE) เพื่อระบุตัวเด็กกลุ่มเป้าหมายอย่างแม่นยำ (Alderman et al., 2018; Barrera-Osorio et al., 2011) ขณะที่ภาคเอกชนมีบทบาทเสริมและขยายผล การดำเนินงานของภาครัฐผ่าน 4 รูปแบบหลัก

คือ การสนับสนุนทรัพยากร การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา การสร้างโอกาสทางอาชีพ และการเป็นแหล่งเรียนรู้ (Patrinos et al., 2009; LaRocque et al., 2011) ในบริบทของประเทศไทย การจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษา ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ทางการศึกษาที่ดีขึ้นสำหรับนักเรียน (Vehachart et al., 2020) นอกจากนี้ การบูรณาการทรัพยากรของชุมชนเข้ากับแผนการศึกษาไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา แต่ยังส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในชุมชน

1.3 การสร้างเครือข่ายสนับสนุนระดับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ครอบคลุมและสนับสนุนนักเรียนทุกคน งานวิจัยเน้นย้ำถึงความสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Communities) ที่ช่วยเสริมสร้างการทำงานร่วมกันของครู ทำให้สามารถแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีและทรัพยากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Vehachart et al., 2020) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า อปท. มีบทบาทเป็นหน่วยงานที่เข้าใจบริบทท้องถิ่นและสามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะพื้นที่ได้ดีที่สุด โดยดำเนินงานครอบคลุม 5 มิติ รวมถึงการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา และการลดอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษา (Epstein, 2011; Henderson & Mapp, 2002) อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญของ อปท. คือความไม่เท่าเทียมกันของศักยภาพระหว่างพื้นที่ โดย อปท.ในเมืองมีงบประมาณมากกว่า อปท.ชนบท 5-10 เท่า (Baker & Weber, 2016; Reardon & Owens, 2014) เครือข่ายดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ครูสามารถผลักดันแนวปฏิบัติที่เป็นธรรมในโรงเรียนและชุมชนของตน ซึ่งช่วยพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพของครูในการจัดการศึกษา (Holincheck, 2024) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการด้านการศึกษายังช่วยเพิ่มความตระหนักรู้และสนับสนุนนโยบายที่เน้นความเสมอภาค เพราะทำให้สมาชิกในชุมชนมีความผูกพันกับผลลัพธ์ทางการศึกษาของบุตรหลานมากขึ้น (Cipollone et al., 2022)

1.4 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินโครงการเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ งานวิจัยพบว่าทัศนคติของครูที่มีต่อการศึกษาที่ครอบคลุมมีผลโดยตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนความต้องการที่หลากหลายของนักเรียน (Boer et al., 2011) ผลการวิจัยเสริมสร้างแนวคิดนี้โดยพบว่า ศธ. เผชิญกับความท้าทายสำคัญในการขาดแคลนครูในพื้นที่ห่างไกลกว่า 15,000 ตำแหน่ง และความเหลื่อมล้ำเมือง-ชนบท โดยโรงเรียนในเมืองมีทรัพยากรมากกว่า 3-4 เท่า (Ingersoll & May, 2012) ขณะที่ กสศ. ดำเนินโครงการครูรักษาก้นเพื่อสนับสนุนการผลิตและพัฒนาครูในพื้นที่ชนบท และการฝึกอบรมครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความหลากหลาย (Darling-Hammond & Rothman, 2011) ดังนั้น การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมครูที่เน้นเรื่องความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมของนักเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ครูมีทักษะและความรู้ในการจัดการห้องเรียนที่มีความหลากหลาย (Andrews & Leonard, 2023) นอกจากนี้ การส่งเสริมวัฒนธรรมการสะท้อนคิดและการเป็นผู้สนับสนุนความเสมอภาคในหมู่ครูสามารถเพิ่มศักยภาพและความมุ่งมั่นของครูในการขับเคลื่อนความเสมอภาคทางการศึกษา (Holincheck, 2024) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย ที่ครูต้องเผชิญกับความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

2. บทบาทของกฎหมายและนโยบายในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นประเด็นที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับมิติทางกฎหมาย นโยบาย และเทคโนโลยี ทั้งในระดับประเทศและสากล ในประเทศไทย การปฏิรูปการศึกษามีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งเผยให้เห็นช่องว่างในการเข้าถึงการศึกษา (Poungjinda & Pathak, 2022) สถานการณ์นี้สอดคล้องกับเป้าหมายระดับโลก เช่น ปฏิญญาอินซอน 2030 ที่เน้นการศึกษาที่ครอบคลุม (Miço, 2023) มิติทางกฎหมายมีบทบาทสำคัญในการกำหนดโครงสร้างของระบบการศึกษา กฎหมายที่สนับสนุนสิทธิทางการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขจัดอุปสรรคต่อการเข้าถึงการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส (Ma, 2024) นอกจากนี้ เทคโนโลยีมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการศึกษา แต่ยังคงมีความท้าทายในด้านกฎหมาย เช่น ความเป็นส่วนตัวของข้อมูลและการเข้าถึงที่เท่าเทียมกัน (Kronivets, 2024) ในระดับอุดมศึกษา ความเสมอภาคทางการศึกษามีความสำคัญยิ่งขึ้น เนื่องจากนักศึกษากลุ่มชนกลุ่มน้อยมักเผชิญอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม (MacLeod, 2024) การขจัดอคติทางเพศในระบบ

การศึกษาเป็นอีกประเด็นสำคัญ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาที่ผู้หญิงมักถูกกีดกันจากบางสาขาวิชา (Saeidzadeh et al., 2023) บทบาทของครูเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับความเสมอภาคในห้องเรียน ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและจริยธรรมทางการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นในการขับเคลื่อนแนวปฏิบัติที่ครอบคลุม (Silva & Azevedo, 2023) การพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายให้กับครูจะช่วยให้พวกเขาสามารถสนับสนุนสิทธิของนักเรียนและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ (Bon & Bigbee, 2011) การสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยต้องอาศัยแนวทางแบบองค์รวมที่ผสมผสานนโยบายกฎหมาย และเทคโนโลยี การปรับปรุงกรอบกฎหมายและการพัฒนาวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความเท่าเทียมในสถาบันการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างระบบการศึกษาที่ครอบคลุมและยั่งยืน

3. นโยบายภาษีในการสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษารัฐบาลได้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษาทั้งในประเทศไทยและในระดับสากล ความเชื่อมโยงระหว่างรายได้จากภาษีกับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาได้รับการศึกษามากมายโดยนโยบายภาษีที่มีประสิทธิภาพถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและการให้บริการสาธารณะรวมถึงการศึกษา รัฐบาลไทยตระหนักถึงความสำคัญของรายได้จากภาษีในการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าระบบภาษีที่มีโครงสร้างดีสามารถช่วยเพิ่มคุณภาพและโอกาสทางการศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Iorlaha, M., Asema, T., Ijuwo, A., 2024) ในประเทศไทย พบว่าการให้ความรู้ด้านภาษีแก่ประชาชนช่วยเพิ่มอัตราการปฏิบัติตามภาษี ซึ่งนำไปสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้นและสามารถนำไปใช้สนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษา นอกจากนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญในการบริหารภาษีที่มีประสิทธิภาพ ช่วยเพิ่มความแม่นยำในการจัดเก็บภาษี และส่งผลให้รัฐมีทรัพยากรเพียงพอสำหรับการลงทุนในด้านการศึกษา (Chansamut, 2023) แนวทางการบริหารจัดการเก็บภาษีตามหลักการบริหารห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) ยังช่วยให้การจัดสรรงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Chansamut, 2023) ในระดับสากล มีหลักฐานสนับสนุนว่าการให้ความรู้ด้านภาษีช่วยเพิ่มอัตราการปฏิบัติตามภาษี (Ebimobowei, 2023; Hidayati, 2023; Ndubula & Matiku, 2021) ตัวอย่างจากอินโดนีเซียแสดงให้เห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับภาษีมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มการปฏิบัติตามภาษีในกลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ประเทศไทยสามารถนำมาปรับใช้ได้ (Hidayati, 2023) นอกจากนี้ รายงานภาครัฐด้านการศึกษายังมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับรายได้จากภาษี ซึ่งตอกย้ำถึงความสำคัญของการลงทุนในการให้ความรู้ด้านภาษีเพื่อเพิ่มรายได้ของรัฐและนำไปสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษา (Ogoun & Ekpulu, 2020) นโยบายภาษียังส่งผลต่อการลงทุนด้านการศึกษาโดยตรง รัฐบาลสามารถใช้รายได้จากภาษีในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา รวมถึงจัดสรรทรัพยากรและสนับสนุนโครงการการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ (Fang, 2024) ในประเทศไทย มีข้อเสนอให้รัฐบาลเพิ่มสัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาให้มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น แนวทางขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพของระบบการศึกษาและเตรียมความพร้อมให้แรงงานมีทักษะที่จำเป็นต่อการแข่งขันในเศรษฐกิจโลก (Ogoun & Ekpulu, 2020) นอกจากการจัดเก็บรายได้ รัฐบาลยังสามารถใช้ระบบภาษีแบบก้าวหน้าเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสร้างโอกาสในการพัฒนาทุนมนุษย์ การออกแบบระบบภาษีที่เป็นธรรมสามารถช่วยให้ประชาชนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว (Fang, 2024) อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของประเทศไทยคือการหาสมดุลระหว่างการจัดเก็บภาษีและการกระจายงบประมาณเพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้รับประโยชน์จากการศึกษาของรัฐบาล นอกจากนี้ ประสิทธิภาพของนโยบายภาษีในการสนับสนุนการศึกษายังขึ้นอยู่กับคุณภาพของการบริหารจัดการและประสิทธิภาพของระบบราชการ งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าคุณภาพของเจ้าหน้าที่รัฐและความสามารถในการบริหารภาษีมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการจัดเก็บภาษี ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา (Bethencourt & Perera-Tallo, 2020)

ดังนั้น การเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานภาษีผ่านการฝึกอบรมและการให้ความรู้ด้านภาษีจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเพิ่มรายได้ของรัฐและสนับสนุนระบบการศึกษา โดยสรุปแล้วความเชื่อมโยงระหว่างการจัดเก็บภาษีกับงบประมาณด้านการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญทั้งในประเทศไทยและระดับสากล นโยบายภาษีที่มีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการให้ความรู้ด้านภาษี สามารถช่วยเพิ่มอัตราการปฏิบัติตามภาษีและทำให้รัฐมีรายได้เพียงพอสำหรับการพัฒนาการศึกษา ประเทศที่

ต้องการปรับปรุงระบบการศึกษาจำเป็นต้องตระหนักถึงบทบาทของภาษีในการจัดสรรทรัพยากร และดำเนินการปฏิรูปนโยบายภาษีให้เอื้อต่อการพัฒนาทางการศึกษาและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญเกี่ยวกับรูปแบบความร่วมมือเพื่อยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. โครงสร้างความร่วมมือแบบพหุภาคี (Multi-Stakeholder Partnership Framework)

1.1 คณะกรรมการยุทธศาสตร์ความเสมอภาคทางการศึกษาแห่งชาติ มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนจากหลากหลายภาคส่วน ได้แก่ ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักด้านการศึกษา ผู้แทนกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ที่ดูแลสวัสดิการสังคม ผู้แทนกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ในฐานะหน่วยงานสนับสนุนทุนการศึกษา ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ที่เข้าใจบริบทพื้นที่ รวมถึงผู้แทนภาคเอกชนและนักวิชาการ ตลอดจนผู้แทนชุมชนและภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลายและครอบคลุม สำหรับบทบาทหน้าที่ คือ กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติเพื่อขับเคลื่อนความเสมอภาคทางการศึกษา ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการทำงานที่สอดคล้องและไม่ซ้ำซ้อน และติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงแนวทางการทำงานอย่างต่อเนื่อง

1.2 ศูนย์ประสานงานความเสมอภาคทางการศึกษาระดับภูมิภาค มีโครงสร้าง คือ ศูนย์ประสานงานระดับภูมิภาคจัดตั้งขึ้นโดยมีศูนย์ประสานงานจากทุกเขตพื้นที่การศึกษาเข้าร่วม ทีมงานบูรณาการที่ประกอบด้วยตัวแทนจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายชุมชนในพื้นที่ที่เข้าใจปัญหาและความต้องการเฉพาะถิ่น และกลไกการทำงานร่วมกันในทางปฏิบัติที่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ระบบการแบ่งปันทรัพยากร (Resource Sharing System)

2.1 โมเดลการจัดสรรงบประมาณแบบผสม โดยกำหนดให้กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการวิเคราะห์และจัดสรรทุนการศึกษาอย่างเป็นระบบ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) รับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนาครู องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานและสวัสดิการสำหรับนักเรียน และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ดูแลกลุ่มเปราะบางเฉพาะที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ

2.2 การใช้เทคโนโลยีร่วมกัน โดยการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์กลางที่ทุกหน่วยงานสามารถใช้ร่วมกัน ระบบฐานข้อมูลนักเรียนเสี่ยงแบบเชื่อมโยงเพื่อการติดตามและช่วยเหลือที่รวดเร็ว และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสำหรับโรงเรียนห่างไกลเพื่อลดช่องว่างทางการศึกษา

3. โปรแกรมพัฒนาครูแบบบูรณาการ เป็นการแบ่งความรับผิดชอบตามความเชี่ยวชาญของแต่ละหน่วยงาน โดยกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) นำการพัฒนาครูด้านการสอนแบบเฉพาะบุคคล กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) นำการพัฒนาครูในด้านการดูแลเด็กเปราะบาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) นำการพัฒนาครูในด้านการเชื่อมโยงกับชุมชน และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) นำการพัฒนาครูในด้านการประเมินผลเพื่อความเสมอภาค

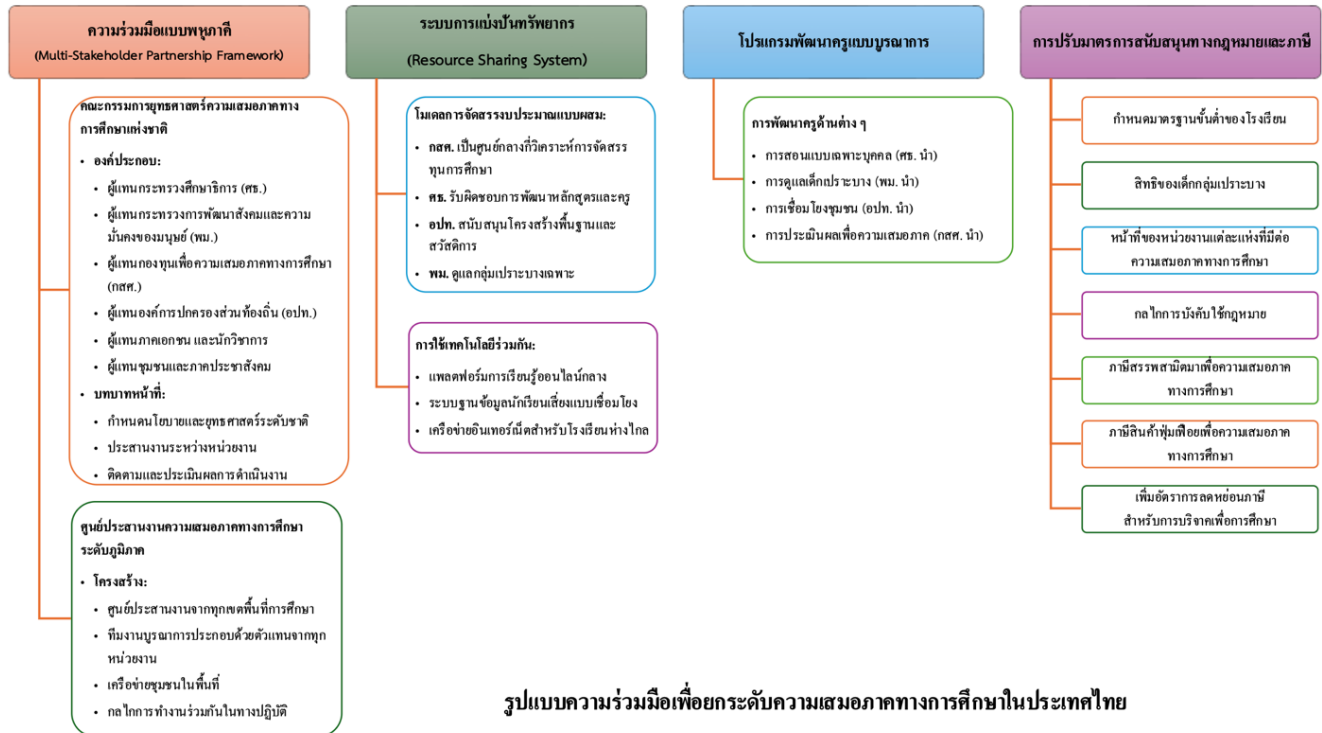
4. การปรับมาตรการสนับสนุนทางกฎหมายและภาษี

4.1 กรอบกฎหมายและมาตรฐาน เป็นการปรับกรอบกฎหมายครอบคลุมการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของโรงเรียนเพื่อให้ทุกสถานศึกษามีคุณภาพพื้นฐานที่เพียงพอ การคุ้มครองสิทธิของเด็กกลุ่มเปราะบางให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม การกำหนดหน้าที่ของหน่วยงานแต่ละแห่งที่มีต่อความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างชัดเจน และการจัดให้มีกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ

4.2 การปรับมาตรการทางภาษี เพื่อสนับสนุนความเสมอภาคทางการศึกษาประกอบด้วยการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตและภาษีสินค้าฟุ่มเฟือยเพื่อนำรายได้มาสนับสนุนความเสมอภาคทางการศึกษา รวมถึงการเพิ่มอัตราการ

ลดหย่อนภาษีสำหรับการบริจาคเพื่อการศึกษา เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนเข้าร่วมสนับสนุนการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

รูปแบบความร่วมมือนี้เป็นการบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งการจัดการ การใช้ทรัพยากร การพัฒนาบุคลากร และกรอบกฎหมาย เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยอย่างยั่งยืน แสดงดังภาพที่ 3

รูปแบบความร่วมมือเพื่อยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทย

ภาพที่ 3 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งผลการศึกษากออกเป็นสองส่วนหลัก ได้แก่ (1) ภารกิจและบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา และ (2) แนวทางที่สามารถดำเนินการเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ภารกิจและบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคทางการศึกษา หน่วยงานหลักที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทย ได้แก่

1.1 กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) โดยแต่ละหน่วยงานมีภารกิจที่แตกต่างกันไป คือ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา โดยดำเนินโครงการต่าง ๆ การรับรองสิทธิในการศึกษาขั้นพื้นฐานฟรี 15 ปี การจัดการศึกษาเพื่อกลุ่มเปราะบาง การใช้เทคโนโลยีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ การพัฒนาคุณภาพครู การปฏิรูปหลักสูตรและระบบการประเมินผล การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศ ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ

1.2 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางผ่านโครงการสวัสดิการสังคมและสนับสนุนการศึกษา เช่น การสนับสนุนเด็กจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย การสนับสนุนเด็กพิการ การสนับสนุนเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์และผู้ลี้ภัย การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ

1.3 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีบทบาทในการสนับสนุนและพัฒนาศึกษาในระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา การลดอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ

1.4 กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เป็นหน่วยงานหลักในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยการให้ทุนสนับสนุนทางการศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาทางเลือก การพัฒนานโยบายและระบบข้อมูล การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ

2. แนวทางในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา จากการศึกษาบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ งานวิจัยนี้ได้นำเสนอแนวทางเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาใน 3 มิติหลัก ได้แก่

2.1 การมีส่วนร่วมของหน่วยงาน โดยการบูรณาการนโยบายร่วมกันระหว่าง ศธ. กสศ. พม. และ อปท. การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเครือข่ายสนับสนุนในระดับชุมชน การพัฒนาบุคลากรและครูให้สามารถสอนเด็กกลุ่มเปราะบาง การติดตามและประเมินผลโครงการอย่างต่อเนื่อง

2.2 การพิจารณาบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยให้เกี่ยวข้องกับการกำหนดให้โรงเรียนในพื้นที่ด้อยโอกาสได้รับงบประมาณมากขึ้น การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับจัดทำหลักสูตรให้เหมาะสมกับความหลากหลายของนักเรียน การปรับระบบการประเมินผลให้ยกระดับความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

2.3 การทบทวนการจัดเก็บภาษีเพื่อสนับสนุนด้านการศึกษา โดยการกำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะ การลดหย่อนภาษีสำหรับผู้สนับสนุนการศึกษา เช่น การบริจาคให้สถานศึกษา การใช้ภาษีเพื่อสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ด้อยโอกาส เป็นต้นการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษาในประเทศไทยต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน การปรับปรุงกฎหมาย และการใช้มาตรการทางภาษีอย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางเหล่านี้จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาสำหรับทุกคนในประเทศไทยอย่างยั่งยืน

ข้อจำกัดในการวิจัย

ข้อจำกัดด้านขอบเขตการศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาที่จำกัดเฉพาะหน่วยงานหลัก 5 หน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และภาคเอกชน ซึ่งแม้ว่าจะเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา แต่อาจไม่ครอบคลุมหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงแรงงานที่มีบทบาทในการพัฒนาทักษะอาชีพหรือกระทรวงมหาดไทยที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายระดับภูมิภาค นอกจากนี้ การศึกษาในครั้งนี้เน้นบริบทของประเทศไทยเป็นหลัก ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางสังคม วัฒนธรรม และระบบการปกครองที่แตกต่างจากประเทศอื่น จึงอาจจำกัดการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศอื่นที่มีสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างออกไป

ข้อจำกัดด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเป็นการศึกษาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Study) ทำให้ไม่สามารถติดตามและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในระยะยาวได้ ซึ่งความร่วมมือระหว่างหน่วยงานมักมีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ เนื่องจากประเด็นเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานมีความอ่อนไหวทางการเมืองและองค์กรในระดับหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่านอาจไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญหรือมีความละเอียดอ่อนบางประการได้อย่างครบถ้วน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์และความลึกซึ้งของข้อมูลที่ได้รับ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การพัฒนานโยบายและกฎหมายที่สนับสนุนความเสมอภาคทางการศึกษา ผลการวิจัยระบุว่าการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาต้องเริ่มต้นจากการปรับปรุงนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การกำหนดงบประมาณเพื่อสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ด้อยโอกาสให้มากขึ้น และการกำหนดหลักสูตรที่ครอบคลุมบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของนักเรียน

1.2 การบูรณาการและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และภาคประชาสังคม มีความสำคัญต่อการลดช่องว่างทางการศึกษา ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระดับชาติที่มีบทบาทกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการยกระดับความเสมอภาคทางการศึกษา

1.3 การบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ ควรจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐและภาคเอกชนให้สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ควรได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมทั้งในด้านอุปกรณ์การเรียน เทคโนโลยี และบุคลากร ควรมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ เช่น การจัดทำแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการเรียนรู้จากระบบ

1.4 การสนับสนุนและพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความหลากหลายของนักเรียน ควรมีการฝึกอบรมครูให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น เด็กพิการ เด็กชาติพันธุ์ และเด็กจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ควรส่งเสริมให้มีโครงการ “ครูรักถิ่น” ที่ช่วยให้ครูสามารถกลับไปสอนในท้องถิ่นของตนเองได้

1.5 การใช้ระบบภาษีเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ควรมีการกำหนด ภาษีเพื่อการศึกษา (Education Tax) ที่นำรายได้ไปสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ขาดแคลน เช่น การเพิ่มอัตราภาษีจากภาษีเงินได้นิติบุคคลหรือภาษีสรรพสามิตบางประเภท สนับสนุนการลดหย่อนภาษีสำหรับบุคคลและบริษัทที่บริจาคเงินเพื่อการศึกษา เช่น การให้สิทธิหักลดหย่อนภาษีร้อยละ 200 สำหรับเงินบริจาคที่ใช้สนับสนุนทุนการศึกษา การสร้างโรงเรียน หรือการพัฒนาครู

1.6 การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ควรมีระบบติดตามนักเรียนที่เสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กสศ. และ พม. ทำงานร่วมกันในการพัฒนาฐานข้อมูลนักเรียนที่มีความเสี่ยง ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของโครงการและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคทางการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำการศึกษา แนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดความเท่าเทียม โดยเปรียบเทียบโมเดลจากต่างประเทศควรวิจัยเกี่ยวกับ การกระจายอำนาจทางการศึกษา ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อสนับสนุนการศึกษาที่ตรงกับบริบทของพื้นที่ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนา กฎหมายเฉพาะ เพื่อรองรับสิทธิทางการศึกษาของเด็กกลุ่มเปราะบาง

2.2 การศึกษาการสนับสนุนจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคมควรศึกษาแนวทางในการดึงภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการศึกษา เช่น การลดหย่อนภาษีสำหรับองค์กรที่สนับสนุนทุนการศึกษาศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้ง กองทุนการศึกษาในระดับท้องถิ่น ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนศึกษาบทบาทของ NGOs และชุมชนท้องถิ่น ในการสนับสนุนการศึกษาและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้เป็นส่วนของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการยกระดับศักยภาพการดำเนินงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช) เลขที่สัญญา N34A650991

เอกสารอ้างอิง

- Alderman, H., Gilligan, D. O., & Lehrer, K. (2018). The impact of food-for-education programs on school participation in northern Uganda. *Economic Development and Cultural Change*, 61(1), 187-218.
- Andrews, D. J., & Leonard, J. (2023). Teacher preparation for inclusive education: Building capacity for equity and social justice. *Teaching and Teacher Education*, 124, 104-118.
- Baker, B. D., & Weber, M. (2016). State school finance systems and the inequitable treatment of poor and minority students. *Educational Administration Quarterly*, 52(3), 441-469.
- Barrera-Osorio, F., Bertrand, M., Linden, L. L., & Perez-Calle, F. (2011). Improving the design of conditional transfer programs: Evidence from a randomized education experiment in Colombia. *American Economic Journal: Applied Economics*, 3(2), 167-195.
- Bethencourt, C., & Perera-Tallo, F. (2020). Human capital, income taxes and growth. *Macroeconomic Dynamics*, 24(8), 1995-2025.
- Boer, A., Pijl, S. J., & Minnaert, A. (2011). Regular primary schoolteachers' attitudes towards inclusive education: A review of the literature. *International Journal of Inclusive Education*, 15(3), 331-353.
- Bon, S. C., & Bigbee, A. J. (2011). Special education teacher and general education teacher attitudes toward inclusion: Implications for school counselors. *Professional School Counseling*, 14(4), 230-240.
- Boongasem, S., Klongsutjai, S., & Rungsinan, W. (2017). Development of early childhood education management model in primary schools under the Office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 3. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 237, 1319-1324.
- Burnett, N., & Bermingham, D. (2010). Innovative financing for education. *Journal of Education for International Development*, 4(2), 1-23.
- Chansamut, A. (2023). Tax management based on supply chain management principles: A case study of the Revenue Department of Thailand. *International Journal of Supply Chain Management*, 12(3), 45-62.
- Choompunuch, B. (2024). Developing multicultural competence in pre-service teachers: Challenges and opportunities in Thai teacher education. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 52(2), 178-195.
- Chudgar, A., & Quin, E. (2012). Relationship between private schooling and achievement: Results from rural and urban India. *Economics of Education Review*, 31(4), 376-390.
- Cipollone, K., Stich, A. E., & Bivona, K. (2022). Community engagement in education: Strategies for building equitable partnerships. *Community Development Journal*, 57(3), 442-461.
- Darling-Hammond, L., & Rothman, R. (2011). *Teacher and leader effectiveness in high-performing education systems*. Washington, D.C.: Alliance for Excellent Education.
- Durongkaveroj, W. (2022). Educational inequality in Thailand: Regional disparities and policy implications. *Southeast Asian Studies*, 11(2), 187-208.
- Ebimobowei, A. (2023). Tax education and tax compliance behavior: Evidence from developing countries. *International Journal of Taxation*, 18(4), 234-251.
- Epstein, J. L. (2011). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. (3rd ed.). Thousand Oaks, California: Corwin Press.

- Fang, H. (2024). Progressive taxation and human capital investment: Theory and evidence. *Journal of Public Economics*, 230, 105-121.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. London: Pitman Publishing.
- Fry, G. W., & Bi, H. (2013). The evolution of educational reform in Thailand: The Thai educational paradox. *Journal of Educational Administration*, 51(3), 290-319.
- Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems*. New Jersey: Jossey-Bass.
- Guo, S., Guan, Q., & Ling, J. (2020). Cultural diversity and educational inequality in Thailand: Challenges for ethnic minority students. *International Journal of Educational Development*, 75, 102-115.
- Hallinger, P., & Lee, M. (2011). A decade of education reform in Thailand: Broken promise or impossible dream?. *Cambridge Journal of Education*, 41(2), 139-158.
- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2020). *The economic impacts of learning losses*. OECD Education Working Papers, No. 225. Paris: OECD Publishing.
- Harrison, N., & McLeod, J. (2022). Indigenous education policy in Australia and New Zealand: Comparative perspectives on equity and inclusion. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 52(4), 567-585.
- Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2002). *A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on student achievement*. Texas: Southwest Educational Development Laboratory.
- Hidayati, N. (2023). Tax education and compliance in multi-ethnic societies: Evidence from Indonesia. *Asian Journal of Public Administration*, 45(2), 123-140.
- Holincheck, N. (2024). Professional learning communities and teacher advocacy for educational equity. *Professional Development in Education*, 50(3), 445-462.
- Huxham, C., & Vangen, S. (2005). *Managing to collaborate: The theory and practice of collaborative advantage*. Oxfordshire: Routledge.
- Ingersoll, R., & May, H. (2012). The magnitude, destinations, and determinants of mathematics and science teacher turnover. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 34(4), 435-464.
- Iorlaha, M., Asema, T., & Ijuwo, A. (2024). Tax revenue and educational development in emerging economies. *Journal of Development Economics*, 167, 78-95.
- Karim, A. (2021). Educational inequality and social cohesion in Southeast Asia. *Asian Development Review*, 38(2), 45-72.
- Kronivets, V. (2024). Legal challenges in educational technology: Privacy, equity, and access in digital learning environments. *Computers & Education*, 210, 104-118.
- Kulophas, D., Hallinger, P., Ruengtrakul, A., & Wongwanich, S. (2018). Exploring the effects of authentic leadership on academic optimism and teacher engagement in Thailand. *International Journal of Educational Management*, 32(1), 27-45.
- LaRocque, M., Kleiman, I., & Darling, S. M. (2011). Parental involvement: The missing link in school achievement. *Preventing School Failure*, 55(3), 115-122.
- León, C. (2024). Educational leadership for equity: Challenges and opportunities in diverse school contexts. *Educational Management Administration & Leadership*, 52(2), 234-251.

- Liao, P., & Paweenawat, S. W. (2022). Educational assortative mating and income inequality: Evidence from Thailand. *World Development*, 151, 105-118.
- Ma, X. (2024). Legal frameworks for educational equity: International perspectives and best practices. *International Journal of Educational Law and Policy*, 20(1), 23-40.
- MacLeod, A. (2024). Minority student access in higher education: Legal and policy considerations. *Higher Education Policy*, 37(2), 178-195.
- Mei, W., Aunguroch, Y., & Zeng, W. (2022). The development of strategies to increase rural medical students in Thailand: A grounded theory study. *BMC Medical Education*, 22(1), 145-158.
- Michel, J. (2015). Educational policy inconsistencies and their impact on educational equity in Thailand. *Asian Studies Review*, 39(3), 421-438.
- Miço, A. (2023). Implementing inclusive education: Lessons from the Incheon Declaration 2030. *International Journal of Inclusive Education*, 27(8), 901-918.
- Moonpanane, K., Phuengcharoenkun, N., & Chantavanich, S. (2022). Digital divide and educational inequality during COVID-19 in Thailand. *Asian Social Science*, 18(4), 67-81.
- Ndubula, E. C., & Matiku, S. M. (2021). Tax education and voluntary tax compliance: A study of small business owners in Kenya. *African Journal of Economic and Management Studies*, 12(3), 456-473.
- OECD. (2019). *Education at a glance 2019: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing.
- _____. (2023). *Multi-stakeholder governance for education: Building partnerships for the future*. Paris: OECD Publishing.
- Ogoun, S., & Ekpulu, G. A. (2020). Tax revenue and government expenditure on education: Evidence from Nigeria. *Journal of Public Policy and Administration*, 10(2), 123-139.
- Patrinos, H. A., Barrera-Osorio, F., & Guáqueta, J. (2009). *The role and impact of public-private partnerships in education*. Washington, D.C.: World Bank Publications.
- Peungcharoenkun, N. (2024). Educational challenges for migrant and disadvantaged children in Thailand: Policy responses and community partnerships. *International Migration Review*, 58(1), 234-258.
- Piyaman, P., Hallinger, P., & Viseshsiri, P. (2017). Addressing the achievement gap: Exploring principal leadership and teacher professional learning communities in high-performing, high-poverty schools in Thailand. *International Journal of Educational Management*, 31(6), 717-734.
- Poungjinda, A., & Pathak, R. D. (2022). Digital transformation in education post-COVID-19: Challenges and opportunities for educational equity in Thailand. *Education and Information Technologies*, 27(4), 4567-4589.
- Reardon, S. F., & Owens, A. (2014). 60 years after Brown: Trends and consequences of school segregation. *Annual Review of Sociology*, 40, 199-218.
- Saeidzadeh, Z., Chin, J., & Cui, L. (2023). Gender bias in higher education: Barriers and solutions for women in STEM fields. *Gender and Education*, 35(3), 289-307.
- Scott, I., & Guan, T. (2022). Educational policy implementation challenges in Thailand: A systematic review. *Educational Policy Analysis Archives*, 30(45), 1-28.
- Silva, M. R., & Azevedo, N. R. (2023). Legal literacy for educators: Understanding rights and ethics in inclusive education. *International Journal of Educational Ethics*, 19(2), 156-174.

- Tan, C. (2021). *Singapore's education system: Achievements and challenges in the 21st century*. Singapore: Routledge.
- UNESCO. (2015). *Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4*. Paris: UNESCO Publishing.
- Uttayotha, P., & Scheef, A. R. (2021). Inclusive education in Thailand: Challenges and opportunities for students with disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 68(4), 512-528.
- Vehachart, R., Sroinam, R., & Kowutanond, S. (2020). Professional learning communities and collaborative resource management in Thai schools. *School Leadership & Management*, 40(3), 234-251.